

Ukaž v sobě demokrata!

Demokracie v krizi aneb V jakém světě chceme žít?

Zeptejme se

Stejně jako mají malé děti ve zvyku se na všechno ptát a tím poznávat svět kolem nich, zeptal jsem se i já sám sebe na pár otázek a rozbil jsem tak konvenční přijímání demokracie jako náboženství, na které se odkazujeme, když se nám něco nelíbí nebo když jsme z různých důvodů nespokojení.

Proč se dnes demokracii nedaří tak, jak tomu bylo dříve? Co s tím můžeme udělat my, mládež? A co nás čeká po demokracii?

Podle údajů z minulého roku žije v demokratickém zřízení pouhých 29 %¹ celosvětové populace. Sám za sebe musím dodat, že mě toto číslo neskutečně překvapilo. Demokracie je dnes hojně probírané téma, v médiích stále slyšíme, že je ohrožena a na sklonku života. Ale právě v této mediální záplavě nám může uniknout opravdový obraz našeho světa a skutečnost, že většiny lidí se demokracie ani netýká.

Naopak nesmíme ale připustit, aby byl tento argument používán jako univerzální výlučné ukončení všech diskusí. 29 % světové populace znamená 2,3 miliardy lidí, 2,3 miliardy životů, které se můžeme snažit zlepšit právě díky demokratickým principům, jež k tomu, na rozdíl od tvrdé totality, poskytují prostor.

Proč to dneska drhne?

Krise jakožto proces, který probíhá v různých odvětvích a systémech není ničím neobvyklým ani nepředvídatelným. Může mít různé podoby, v dějinách ji například reprezentují období bezvládní a chaosu, v ekonomice představuje časy recese a úpadku a v kontextu demokracie je zastoupena současnou situací, ve které pozorujeme, že základní demokratické principy jsou ohroženy například agresivním populismem.

A je to právě populismus, který podkopává stabilitu demokratického systému snad nejvíce. Nesmíme se ale nechat splést, slovo populismus, kterému automaticky přikládáme negativní vyznění, je slovem neutrálním a neznamená nic špatného. Dalo by se vysvětlit jako prosazování názoru lidu, který je utlačován vládnoucí elitou.

¹ Our World in Data Featured Creator . "How Many People Live in a Political Democracy Today?"
Visual Capitalist, 11 Apr. 2022, <https://www.visualcapitalist.com/cp/how-many-people-live-in-a-political-democracy-today/>

Negativní označení si zaslouží až moderní populismus, jakožto zkratkovité smýšlení a rozhodování na základě emočních podnětů, který ovlivňuje názory lidí za účelem zisku moci.

Proč se ale populismu daří rozleptávat naše základní demokratické principy?

1. První důvod je docela velký paradox. Populismus, je samotnou demokracií umožněn. Základní svobodou demokratického státu je svoboda projevu a vyjádření svého názoru, téměř bez ohledu na jeho obsah. Výjimkou jsou samozřejmě mínění zastávající extremistické postoje.²
2. Mezi další důvody patří sociologické jevy, jako například Dunning-Kruger efekt či konfirmační zkreslení. U obou zaniká objektivní pohled na svět a úspěchu se těší názor, který nám zní hezky a jednoduše.
3. Populismu a potažmo i krizi demokracie velmi nahrává i současný ekonomický úpadek. Názor: „Za to přece můžou ti papaláši nahoře!“ se uchytí mnohem snáz než konstruktivní vysvětlení aktuální situace.
4. A v neposlední řadě je zásadní zmínit i chybějící kontrast mezi demokracií a autoritářským režimem u mladých lidí. My jsme dobu vlády komunismu nezažili. Sic ji můžeme znát z povídání a z médií, ale kdo z nás si dokáže živě představit jaké to tenkrát asi bylo?

K vytváření perfektní živné půdy pro vznik, šíření a popularizaci radikálních postojů pomáhá populismu ještě jeden aktér, kterého v dnešní době nemůžeme opomenout, sociální média. Ve nich, na rozdíl od médií klasického typu, je tvorba obsahu dostupná opravdu široké veřejnosti.

Média prošla od svého vzniku nemalou proměnou. Z novinových stánků na televizní obrazovky až do našich chytrých telefonů. Na tom by nebylo nic zvláštního, rapidnímu vývoji technologií se ostatní oblasti lidské činnosti jednoduše přizpůsobit musí, ale je to právě vliv médií, který se dnes může těšit obrovské síle. Personalizované reklamy, algoritmus doporučování obsahu a celosvětový dosah. Toto vše a mnohem více jsou nástroje, kterými dnešní média oplývají. Můžeme se potom vůbec divit, proč mají lidé, jak na světě, tak i v naší zemi onu nezměrnou touhu vlastnit média?

Manipulaci informačních prostředků popisuje výstižně pojem Médiokracie³, neboli vláda médií. Poukazuje na ztrácející se roli hlídacího psa a zavdává vzniku začarovanému kruhu. Vlastní-li média vlivný politik, může pomocí interpretace a

² Zde si ovšem povšimněme, že tyto názory byly označeny za extremistické až po porážce režimu, ve kterém vznikly, viz nacismus nebo stalinismus. Z čehož plyne, že pokud jsou principiálně podobné názory dnes na úkor demokracie zastávány, mohou to být až naše děti, které se budou učit, že šlo o extremistické až utopické pohledy na svět.

³ OUTRATA, Filip, Petr BALLA, Radek BUBEN, et al. *Demokracie – jak dál? rizika a výzvy pro Česko a svět*. V Praze: Vyšehrad, 2021. Česko – Evropa – svět příštích 50 let. ISBN 978-80-7601-500-5.

efektu rámování⁴ ovlivnit smýšlení lidí za účelem získání moci v podobě mandátu i v dalším volebním období, a tak stále dokola.

Postavme se tomu!

I přesto, že předchozí odstavce vyznívají dost skepticky až pesimisticky, zůstává můj celkový dojem z vývoje demokratické společnosti pozitivní. Proč?

Ty samé demokratické principy, které poskytují prostor pro vznik negativního populismu, mohou být naopak i velmi silnou zbraní v boji za demokracii. Sociální sítě mají možnost šířit demokratické myšlenky, svoboda projevu a shromažďování nám umožňuje demonstrace za demokratické hodnoty a díky svobodným volbám záleží jen a jen na nás, koho si vybereme, aby nás v demokracii zastupoval.

I tak se ale ukazuje, například na mizerné účasti ve volbách⁵, že toto vše nestačí. K tomu bych dodal jen jedno, slovy Tomáše Garrigue Masaryka: „Tož demokracii bychom už měli, teď ještě nějaké ty demokraty.“⁶

Jak se ale člověk stane takovým demokratem?

1. Prvním krokem na cestě k demokratickému smýšlení je vzdělání. Bohužel už tady narážíme na silnou překážku, kterou je narativ apolitické školy. Zajisté, studenti musejí být obeznámeni se všemi formami vlády nezaujatě. Ovšem pokud chceme žít v demokracii, musíme naše nástupce demokracii naučit, ukázat jim její nesporné výhody a nedostatky. Zásadním ale zůstává, naučit je demokraticky jednat a také se tak chovat, například formou politické participace.
2. Druhým, ale neméně důležitým bodem je vlastní zájem. Už jen to, že vznikla tato soutěž ukazuje, co demokracie nabízí k jejímu budoucímu zlepšení. Jako student jsem neskutečně vděčný za množství soutěží a simulací, kterých se můžu účastnit a které mě vedou k demokratickým principům. Tím, že tyto soutěže mají různé podoby je zajištěna také různorodá cílovka, někdo raději píše a jiní zase radši diskutují.
3. Obrovskou důležitost v sobě skrývá i jednoduchá diskuse o politice a o demokracii. Každý asi známe situace, kdy se o politice mluvit nemá, rodinné oslavy, rande a tak dále. Ale co situace, kdy je tomu naopak? Jsem přesvědčen, že diskusí a konfliktem, ve smyslu střetu názorů, nikoli ve smyslu souboje, mohou být demokratické principy mezi lidmi utvrzovány a šířeny.

⁴ Tento efekt nezohledňuje obsah sdělení, ale jeho formu. Styl, jakým určitou informaci podáme ovlivňuje její přijetí a souvislosti v jakých je chápána. Důležitou roli hraje jazyk, slova, interpunkce atd. Krásným příkladem z literatury je dílo Stylistická cvičení od Raymonda Queneau

⁵ Dostupné na: <https://www.e15.cz/volebni-ucast-v-cr>

⁶ Dostupné na: https://www.irozhlaz.cz/komentare/toz-demokracii-bychom-uz-meli-ted-jeste-nejake-ty-demokraty_1711021901_pj

Nakonec je to stejně na nás

Rád bych chtěl závěrem poukázat na důležitost role každého z nás v demokratické společnosti. Mně je teď 18 let, před sebou mám maturitu a vysokou školu, na které bych se chtěl věnovat diplomacii a mezinárodním vztahům. Doteď pro mě demokracie znamenala jen systém, ve kterém žiji, ale napsáním této eseje se mi její důležitost zjevila v úplně jiném světle. Uvědomil jsem si, že to bude naše generace, která bude za pár desítek let sedět na vlivných křeslech. A protože se o demokracii zajímáme už v tomto věku, získáváme obrovský náskok a důležitý rozhled.

Nepřeji si, aby demokracie byla o tom, kdo z nás je větší demokrat nebo která země má nejlepší demokracii. Pro mě být demokratem znamená to, že se všichni snažíme přispět vlastními činy a udělat demokracii aspoň o kousek lepší, než byla včera!